

Aanwijzing medewerkers sociale recherche als toezichthouders

De Cliëntenraad SoZA is voorstander van bestrijding van alle vormen van fraude, maar waarschuwt voor een eenzijdige aandacht voor uitkeringsfraude en de stigmatisering van uitkeringsgerechtigden. Fraude komt in alle geledingen van de maatschappij voor, soms kleinschalig, soms op grote schaal en met grote bedragen, zoals bij bouw-, speculatie-, faillissements- en belastingfraude, maar de aandacht ervoor is niet gerelateerd aan de omvang. Bij gemeenten, UWV en SVB hielden in 2005 ruim 550 medewerkers zich bezig met uitkeringsfraude door werknemers en uitkeringsgerechtigden (166 miljoen euro), terwijl er voor faillissementsfraude (jaarlijks 600-1000 miljoen euro - Zembla, 21-11-2005) slechts 45 opsporingsambtenaren beschikbaar waren (antwoord van de ministers van Financiën, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Justitie op kamervragen, 30-12-2005). Voor de vervolging van bouwfaudeurs was onvoldoende personeel beschikbaar en dus gingen zij vrijuit (Zembla, 20-4-2008).

De aandacht en middelen voor uitkeringsfraude, en ook de controlerende en repressieve maatregelen, zijn dus buitensporig vergeleken met andere vormen van fraude, waarmee echter veel meer geld gemoeid is. 'Uitkeringsfraude' is bovendien niet altijd bewuste fraude, maar dikwijls het gevolg van slecht begrepen en niet altijd even logische regels. Een goed gesprek met betrokkene is dan vaak te verkiezen boven een onderzoek door de sociale recherche. De Cliëntenraad SoZA wijst erop dat het belangrijk is dat beleidsmakers en handhavers dit beseffen.

De Cliëntenraad SoZA heeft enige bedenkingen bij een verschuiving van van strafrechtelijke naar bestuursrechtelijke handhaving bij uitkeringsfraudezaken, aangezien in de tweede situatie de bewijslast kan worden omgedraaid en de procedures dus minder zorgvuldig zouden kunnen zijn. In dit verband vindt de Cliëntenraad SoZA het belangrijk dat „redelijkerwijs gevorderd kan worden“ (medewerking bij een onderzoek) nader wordt omschreven. Ook adviseert de Cliëntenraad SoZA om strikte regels en duidelijke protocollen op te stellen voor de toezichthoudende werkzaamheden van de sociale recherche. Daarin moet worden opgenomen dat alleen bij een concrete verdenking van (aanzienlijke) fraude nader onderzoek door toezichthouders zal mogen plaatsvinden. Uiterste terughoudendheid is daarbij vereist in situaties waarin schendingen van de privacy van burgers en/of stigmatisering kunnen plaatsvinden. Daartoe rekent de Cliëntenraad SoZA ook bijv. buurtonderzoeken (informatie inwinnen bij omwonenden), die voor de betrokkene grote gevolgen kunnen hebben, zeer stigmatiserend kunnen zijn en een gespannen relatie van betrokkene met mensen in zijn omgeving kunnen veroorzaken.

In het najaar van 2009 bleek uit een uitvoerig onderzoek door het College bescherming persoonsgegevens (CBP) dat de gemeente Leiden de regels aangaande de informatieplicht als bedoeld in art. 34 Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) niet had nageleefd. Deze informatieplicht van art. 34 Wbp houdt concreet in dat gemeenten verplicht zijn de personen die object zijn of zijn geweest van een fraude-onderzoek (door de sociale recherche), waarin gebruik is gemaakt van heimelijke waarneming, hierover te informeren. De Cliëntenraad SoZA gaat ervan uit dat de protocollen en werkinstructies inmiddels zodanig zijn aangepast dat dergelijke nalatigheden niet meer kunnen gebeuren, en adviseert om voor de toezichthouders dezelfde voorschriften te laten gelden.